

Tiltak mot frafall ved Det humanistiske fakultet, Universitetet i Oslo

Elisabeth Hovdhaugen

Rapport 47/2014

NIFU

Tiltak mot frafall ved
Det humanistiske fakultet,
Universitetet i Oslo

Elisabeth Hovdhaugen

Rapport 47/2014

Rapport 47/2014

Utgitt av Nordisk institutt for studier av innovasjon, forskning og utdanning
Adresse PB 5183 Majorstuen, NO-0302 Oslo. Besøksadresse: Wergelandsveien 7, 0167 Oslo

Prosjektnr. 12820418-5

Oppdragsgiver Det humanistiske fakultet, Universitetet i Oslo
Adresse PB1079 Blindern, 0316 Oslo

Trykk Link Grafisk

ISBN 978-82-327-0053-0
ISSN 1892-2597 (online)

www.nifu.no

Forord

Tema for denne rapporten er tiltak for å forhindre frafall i humanistiske fag. Rapporten er utarbeidet på oppdrag fra Det humanistiske fakultet ved Universitetet i Oslo, som har hatt utfordringer i forhold til frafall og gjennomføring over lenger tid. De seneste årene har fakultetet satt i verk flere tiltak som har til hensikt å bedre tallene og bedre studiegjennomføringen.

Rapporten dokumenterer arbeidet Det humanistiske fakultet har gjort for å forhindre frafall, ved å oppsummere hva som er gjort og, dersom det er mulig, finne ut hva som har fungert bedre eller dårligere.

Rapporten er utarbeidet av forsker Elisabeth Hovdhaugen. Tidligere versjoner av rapporten er lest og kommentert av forsker Agnete Vabø, forskningsleder Nicoline Frølich, assisterende direktør Kyrre Lekve, samt av oppdragsgiver.

Oslo, desember 2014

Sveinung Skule
Direktør

Nicoline Frølich
Forskningsleder

Innhold

Sammendrag	7
1 Innledning	9
1.1 Definisjoner av frafall.....	9
1.2 Problemstillinger.....	10
1.3 Metode.....	10
1.4 Gangen i rapporten	11
2 Studietilbud og studenttall ved HF	13
2.1 Utdanningene ved HF	13
2.2 Antall studenter ved HF ift universitetet totalt.....	15
2.3 Oppsummering.....	16
3 Frafall og fullføring i humanistiske fag	17
3.1 Tidligere forskning på frafall og fullføring ved HF	17
3.2 Analyser av tall fra FS	18
3.3 Frafall ved HF i sammenligning med andre studier	21
3.4 Oppsummering.....	22
4 Teorier om frafall og hvordan frafall kan forhindres	23
5 Selvevalueringen: Tiltak mot frafall	27
5.1 Analyser av frafallstiltak.....	28
5.2 Oppsummering.....	30
6 Sammenfattende diskusjon	31
Referanser	33
Vedlegg: oversikt over tiltak	37

Sammendrag

Denne rapporten tar utgangspunkt i at Det humanistiske fakultet (HF) ved Universitetet i Oslo har hatt utfordringer med relativt høyt frafall og relativt lav gjennomføring over lenger tid. De seneste årene har fakultetet satt i verk flere tiltak som har til hensikt å bedre tallene. Formålet med rapporten er å dokumentere arbeidet HF har gjort for å forhindre frafall, samt sette det inn i en bredere kontekst.

Analyser av rekruttering til humaniorafag generelt viser at det er like stor andel studenter som tar de fagene i dag som det var ved innføringen av Kvalitetsreformen, og at rekrutteringen til HF er forholdsvis god, i hvert fall på lavere grad. Derimot har HF-studenter generelt lav gjennomføringsgrad, høyt frafall i laveregradsstudiene, i tillegg til at studentene bruker lang tid på å bli ferdig. HF har gjennomført mange tiltak for å bedre gjennomføringen og minske frafallet. Engasjementet virker å være høyt mange steder, men det er noen variasjoner i hvilken type tiltak instituttene eller programmene velger å bruke.

Frafallsutfordringen ved HF er konkret i meningen at fakultetets egne tall viser at det i gjennomsnitt er en femdel av bachelorstudentene og en tredel av studentene på årsstudier som ikke fortsetter å studere etter første semester. Med andre ord beholder fakultetet en forholdsvis lav andel av sine laveregradsstudenter fra første til andre studieår (lav retention rate). Dette støttes også av tidligere forskning som viser at HF, i likhet med SV, har svak gjennomføring og relativt mange studenter som forsvinner ut av studiet etter kort tid. Med andre ord er denne utfordringen ikke noe nytt.

Selvevalueringer er brukt som metode for å kartlegge hva instituttene har gjort på de forskjellige programmene, og hva som gjøres sentralt på fakultetet for å redusere frafall. Alle skulle beskrive tiltak de hadde satt i verk, samt gi en liten vurdering av hvordan de har virket. Denne oppgaven er løst noe forskjellig på de ulike instituttene, men det indikerer også at de har ulik hverdag og at ulike typer programmer krever ulike typer tiltak. Dermed er det vanskelig å finne et tiltak som passer alle.

Vi har brukt en tidligere anvendt kategorisering for å sortere tiltakene (også brukt i Hovdhaugen, Frølich & Aamodt 2008, 2013). Instituttene var imidlertid ikke informert om denne kategoriseringen da de skrev selvevalueringen, dermed ble fortolkningsrammen tatt i bruk i ettertid, noe som gjorde det mulig for instituttene å forutsetningsløst liste de tiltakene de selv oppfatter som viktige i arbeidet for å redusere og forhindre frafall. Den femdelte kategoriseringen består av 1) Strukturering og formalisering, 2) Progresjon og mestring, 3) Pedagogiske tiltak, 4) Sosialisering og 5) Målorientering, der det siste også kan omtales som yrkesretting.

Analyser viser at tiltak innen kategoriene progresjon og mestring og strukturering og formalisering er de som er vanligst å bruke. Dette henger sammen med at slike tiltak kan det administrative personale i stor grad gjennomføre på egenhånd, uten særlig medvirkning fra faglig personale. Med andre ord kan

dette være tiltak det er lettere å iverksette. Oversiktene viser også at pedagogiske tiltak er ganske vanlige ved noen institutt, og at alle instituttene også har noen former for sosiale tiltak, selv om de nevnes i mindre grad. Dette kan henge sammen med at sosiale tiltak har funnets svært lenge, slik at mange kanskje ikke tenker på dem som konkrete tiltak i arbeidet med å redusere frafall. Derimot viser studien at HF generelt har få tiltak relatert til målorientering eller yrkesretting, samtidig som visse programmer har utstrakte og velfungerende praksisordninger for sine studenter. Men dette kan også henge sammen med fortolkning, at yrkesretting i liten grad ses på som en del av arbeidet med å redusere frafall ved HF.

Det er utfordrende å si noe om hvilke tiltak som har virket bedre enn andre, og vi kan heller ikke vite noe om hva frafallsraten ville ha vært dersom tiltakene ikke hadde vært gjennomført. Men én ting er klar og det er at HF har hatt høy oppmerksomhet på frafall og frafallstiltak og arbeidet mye og kreativt med å gjøre noe med problemet i hele perioden 2009 til 2014. Engasjementet de viser er i seg selv viktig, ved at det signaliserer til studentene at de går på et fakultet som bryr seg og som ønsker at studentene skal gjennomføre utdanningen de har begynt på. Vi vet dessuten fra tidligere forskning at studentenes valg i relativt liten grad er styrt av hva fakultetet gjør eller av hvordan programmet de går på er, men heller at det er andre faktorer, som ligger utenfor universitetets kontroll, som spiller rolle (Hovdhaugen & Aamodt 2005).

I tillegg til at studentene gjør frie valg som institusjonene i liten grad kan styre kan det hende at nivået på frafall i noen grad er relatert til hvordan det norske høyere utdanningssystemet er strukturert. Det å skrive studium eller lærested er forholdsvis vanlig i Norge, særlig blant studenter i lavere gradsutdanning ved universitetene. Dette henger sin tur sammen med hvor fleksibelt høyere utdanningssystemet er, det norske høyere utdanningssystemet er bygget rundt en ide om fleksibilitet som legger til rette for at studenter skal kunne skifte fra et studium til et annet uten store kostnader. Flexibiliteten kan ses som et gode, ved at det gir mulighet for mange å ta høyere utdanning og prøve ut ulike studier, men samtidig er det et system som har frafall innebygget i seg, gjennom at studentene ofte «flyter» rundt i systemet før de finner frem til utdanningen de har lyst å fullføre (Thomas & Hovdhaugen 2014). Slik «student-flyt» er ikke noe nytt, allerede basert på data fra 1990-tallet konstaterte Aamodt (2001) at norske studenter har «uryddige studieløp», og at de går inn og ut av utdanning og utdanningsløp. Med andre ord er denne flyten noe man må huske på når man skal analysere frafall i en norsk kontekst, og når man skal prøve å lage tiltak som kan bidra til å redusere frafallet.

1 Innledning

Utgangspunktet for dette notatet er at Det humanistiske fakultet ved Universitetet i Oslo har hatt utfordringer i forhold til frafall og gjennomføring over lenger tid. De seneste årene har fakultetet satt i verk flere tiltak som har til hensikt å bedre tallene. Hensikten med rapporten er å dokumentere arbeidet Det humanistiske fakultet ved Universitetet i Oslo har gjort for å forhindre frafall, for å oppsummere hva som er gjort og, dersom det er mulig, finne ut hva som har fungert bedre eller dårligere. Generelt er fullføring og frafall viktig, siden det påvirker den økonomiske situasjonen ved fakultetet.

De siste par årene har det vært diskusjoner om HF-klemma og hva det innebærer for fakultetet. På den ene siden kan dette tolkes om at det bare er relatert til forskning og forskningsfinansiering, men siden det har sitt utspring i en vedvarende svak økonomisk situasjon, der budsjett situasjonen har tvunget frem nedgang i antallet stillinger, selv om antallet fag fortsatt er like stort. På grunn av den endrede budsjett situasjonen og mindre miljøer blir det også vanskeligere for HF å nå opp i konkurransen om penger fra EU og NFR¹. Det har videre vært diskusjoner om hvilke konsekvenser budsjettkuttene kan få i fremtiden, gjennom at oppimot en tredel av de vitenskapelig ansatte kan forsvinne og mange studietilbud dermed kan bli tvunget til å legges ned². Videre har det også vært hevdet at dette har konsekvenser for rekrutteringen til fakultetet³.

1.1 Definisjoner av frafall

Det finnes svært mange forskjellige måter å omtale frafall på, og hvordan man omtaler fenomenet kan også påvirke hvordan det blir målt og fortolket. I tidligere forskning, og særlig i amerikansk forskning fra 1970- og 1980-tallet, har begrepet «dropout» blitt brukt om studenter som slutter i høyere utdanning (se for eksempel Astin 1975, Tinto 1975, 1982). I britisk forskning derimot har man som regel brukt begrepene «non-completion» eller «non-continuing students» for å omtale frafall (Ozga & Sukhmandan, 1998; Yorke, 1999; Yorke & Longden, 2004). Men Tinto argumenterer i sine senere arbeider for at begrepet «dropout» har for negative konnotasjoner, ved at det «labels individuals as failures» (Tinto 1993:3), og at man heller derfor bør bruke begrepet «student departure». En av fordelene med det sistnevnte begrepet er også at man da kan skille mellom de som skifter lærested/studium, «institutional departure» og de som slutter helt i høyere utdanning, «system departure» (Tinto 1993:8). Selv om disse to typene frafall fremstår som det samme for en institusjon

¹ *Forskningsdekanen: HF-klemma*. Leder i Aktuelt, Det humanistiske fakultet, UiO, 2011. Tilgjengelig på nettet: <http://www.hf.uio.no/for-ansatte/aktuelt/leder/2011/13.html>

² *Humanistisk fakultet i krise*. Forskerforum 20.04.2012 Tilgjengelig på nettet: <http://www.forskerforum.no/wip4/humanistisk-fakultet-i-krise/d.epl?id=1277181>

³ *Mer press på HF-klemma*. Tor H. Monsen, På høyden 04.02.2014 Tilgjengelig på nettet: <http://pahoyden.no/2014/02/mer-press-pa-hf-klemma>

eller et studieprogram viser forskning at det er forskjellige grunner til at studenter skifter institusjon/program og at de slutter helt i høyere utdanning (Tinto 1993, Hovdhaugen 2012). Med ord er det viktig å skille mellom de to formene for frafall i analyser.

Ytterligere en måte å omtale frafall på er i form av «retention» eller «attrition», som er respektive andelen som er igjen i studiet og andelen som har forlatt studiet, på et gitt tidspunkt. Disse begrepene har vært vanlige å bruke i amerikansk forskning på frafall, se Pascarella og Terenzini, (1991, 2005) eller Tinto (1982, 1987). Begrepene er hverandres motsatser og det er ikke vanlig å bruke begge, men å velge en av dem. I denne rapporten skal vi bruke raten som er igjen etter første studieår, ofte omtalt som retention rate, på samme måte som det brukes i Aamodt og Hovdhaugen (2011). Begrepet retention rate skiller i utgangspunktet ikke mellom om studentene har sluttet og forlatt høyere utdanning eller om de bare har skiftet til et annet studiested, men i våre analyser vil vi likevel skille mellom de som skifter studiested og de som går ut av høyere utdanning, siden vi har informasjon om dette i våre data.

1.2 Problemstillinger

Tematikken for rapporten er frafall og frafallstiltak ved Det humanistiske fakultet ved Universitetet i Oslo. Men for å sette problemstillingen i kontekst vil vi også se på fullførings- og frafallsmønstre ved fakultetet, og det nåværende konteksten man befinner seg i.

Problemstillingene som reises i rapporten er dermed:

- Hvordan ser fullføring og frafallsmønsteret ut ved HF, UiO? Er det store forskjeller mellom institutter/studieprogrammer?
- Hvilken type tiltak har fakultetet satt i gang for å prøve å redusere frafall? Er det forskjeller mellom programmer?

Disse overordnede problemstillingene skal besvares med utgangspunkt i kvalitative, så vel som kvantitative data.

1.3 Metode

For å gi en oversikt over frafallstiltak som fakultetet har satt i gang har alle de syv instituttene skrevet en selvevaluering der de har listet alle tiltak de har gjennomført siden 2009. Tilsvarende oversikt er også fylt ut av fakultetet sentralt, som gir en oversikt over tiltak som omfatter hele fakultetet. Oversiktene ble skrevet forutsetningsløst, dvs. instituttene hadde fått beskjed om at de skulle liste alle relevante tiltak, uten å definere hva som er relevante tiltak.

I tillegg til informasjonen som er gitt av ulike aktører ved Det humanistiske fakultet ved Universitetet i Oslo er det også gjort analyser av data, både data fra Felles studentsystem (FS), som var en del av selvrappotereringen, og analyser basert på tilgjengelige data i DBH (Database for høyere utdanning). Dette er holdt opp mot tidligere forskning på feltet.

I analysene av data fra FS tar vi utgangspunkt i antall plasser på programmet (opptaksramme), antall søkere som har programmet som førstevalg, antall søkere som har fått tilbud om studieplass, og antall som har møtt, dvs. som har blitt studenter. Videre har vi informasjon om andel som slutter på programmet etter ett semester. I tabellgrunnlaget var det også oppgitt hvor stor andel som har forlatt programmet etter tre og fem semestre, men da disse tallene også inneholder de som eventuelt har fullført før tiden har vi valgt å kun forholde oss til tidlig frafall, dvs. de som slutter i løpet av, eller etter, første semester.

I tillegg bruker vi også DBH-statistikk for å se nærmere på antallet studenter i humaniora, og for å kunne sammenligne tallene for UiO med de andre to store universitetene: Universitetet i Bergen og

NTNU. For å se på retention rate bruker vi data fra SSB som NIFU har fått tilgang til gjennom evalueringen av Kvalitetsreformen og som er tidligere publisert i Hovdhaugen et al (2013).

1.4 Gangen i rapporten

For å kunne gjøre godt rede for fullføring og frafall, samt frafallstiltak ved Det humanistiske fakultet ved Universitetet i Oslo (HF) vil vi etter dette innledende kapittel presentere en oversikt over studietilbudet ved HF og hvordan rekrutteringen til humaniora-fag ser ut. Deretter følger en analyse av fullføring og frafall ved HF i kapittel 3. Kapittel 4 tar for seg ulike måter å fortolke frafall og teorier om hvilke typer tiltak som kan ha effekt. I kapittel 5 presenteres og analyseres tiltakene HF har iverksatt og rapporten avsluttes med en sammenfattende diskusjon, som også prøver å se rekruttering, fullføring og frafall i forhold til diskusjonen omkring HF-klemma.

2 Studietilbud og studenttall ved HF

Det humanistiske fakultet ved Universitetet i Oslo (HF) er et fakultet med svært mange forskjellige fag, som spenner fra de store skolefagene norsk/nordisk, engelsk og historie til små språkfag og filosofi eller antikkens kultur. Fakultetet har inneværende studieår (2014/15) 14 bachelorutdanninger og 23 masterutdanninger, og i de senere år har man også fått opprettet en rekke årsstudier. Ved oppstarten av studieåret var det 14 årsenheter, mange i språk, men også i fag som allmenn litteraturvitenskap, arkivkunnskap, historie, kunsthistorie, medievitenskap og tverrfaglige kjønnsstudier.

I dette kapitlet skal vi ta for oss hvordan studietilbudet ser ut ved HF, hvordan antallet studenter er i forhold til opptaksrammene og hvordan antallet studenter ved HF er i forhold til antallet studenter ved universitetet totalt, om rekrutteringen til HF er minskende slik HF-klemma tilsier. For å analysere dette bruker vi tall fra FS (Felles Studentsystem) som oppdragsgiver har stilt til rådighet og data fra DBH om søkning til humanistiske fag.

2.1 Utdanningene ved HF

Det er store størrelsesforskjeller mellom disse utdanningene. Noen er store, som Historie bachelor som har 170 plasser årlig, mens andre er svært små: Lingvistikk bachelor har bare 20 studieplasser og Antikk kultur og klassiske språk som har 25 studieplasser. Bachelor i Asia- og Midtøstenstudier og bachelor i Europeiske og Amerikanske studier er også store utdanningsprogrammer, men de har mange studieretninger innbakt i seg. Tilsvarende er det også variasjon i størrelsen på masterprogrammene, der Historie har det største antallet plasser med 90 studenter årlig, mens det bare er 5 plasser på master i Antikk kultur og klassiske språk og bare 15 plasser på master i Journalistikk og master i Ibsen studies.

Tabell 2.1 og 2.2 viser hvordan antallet studenter som har startet på studiene de siste to år forholder seg til opptaksrammen, eller antall plasser, for bachelorutdanninger respektive masterutdanninger. HF er et stort og heterogent fakultet med særlige utfordringer i forhold til å dimensjonere studietilbudet.

Som det fremgår av tabell 2.1 rekrutterer de fleste bachelorprogrammer omtrent som opptaksrammen tilsier, unntaket her er bachelor Europeiske og Amerikanske studier som har 15 studenter færre enn opptaksrammen skulle tilsa. To programmer rekrutterer klart mer enn rammen tilsier, bachelor Religionshistorie og kulturhistorie har 12 studenter fler enn rammen, mens bachelor historie har 22 studenter fler enn rammen. Men generelt er inntrykket av avvik mellom det som er opptaksrammen og antallet studenter som begynner er forholdsvis lite i bachelorutdanningene.

Tabell 2.1: Gjennomsnittlig antall studenter siste to år, sammenlignet med rammen for studieplasser, etter bachelorprogram

Program	Studenttall siste to år	Ramme siste to år	Differanse
BA Arkeologi & konservering	66	62,5	3,5
BA Historie	192	170	22
BA Antikk kultur, klassiske språk	27,5	25	2,5
BA Filosofi & idehistorie	111,5	110	1,5
BA Kunsthistorie	72,5	75	-2,5
BA Lingvistikk	22	17,5	4,5
BA Nordiske studier	79,5	67,5	12
BA Asia & Midtøsten	214,5	218	-3,5
BA Religionshist. & Kulturhistorie	87	75,5	11,5
BA Litteraturvitenskap	101,5	99	2,5
BA Europeiske & Am. studier	340	355	-15
BA Medievitenskap	72,5	70	2,5
BA Musikkvitenskap	59	56	3
Totalt			

Dersom vi i stedet ser på masterprogrammene ser vi at det er få program som klarer å rekruttere så mange studenter som opptaksrammen tilsier. Det er bare master i Antikk kultur og klassiske språk, master i Filosofi og master i Journalistikk som klarer å rekruttere omtrent så mange studenter som opptaksrammen tilsier. Felles for alle disse programmene er at det er forholdsvis få plasser på masterprogrammet. En del programmer rekrutterer ganske mange færre studenter enn opptaksrammen skulle tilsi, og dette gjelder særlig språkstudiene. Totalt sett tar HF opp 260 færre studenter til sine masterprogrammer enn opptaksrammene skulle tilsi, og dette tilsvarer nesten en tredel av alle plassene de har til rådighet på masternivå.

Det fremgår naturlig nok ikke av tallmaterialet hvorfor HF opprettholder mange studieplasser på masterprogrammer som ikke rekrutterer. Samtidig er det jo relevant å reise spørsmål ved om det er god bruk av ressurser ved fakultetet å opprettholde plasser på programmer som ikke rekrutterer godt. Tallene i femårsperioden vi ser på gir ingen indikasjon på at rekrutteringen til master var mye bedre tidligere, snarere at det i hele perioden siden 2009 har vært slik at mange av programmene har flere plasser i opptaksrammen enn det er studenter som ønsker plasser. En mulighet forklaring til hvorfor det er færre som får opptak på master enn det som er opptaksrammen er at søkerne ikke er gode nok, dvs. at de ikke oppfyller minstekravet for opptak på master. Men dersom dette skal fastslås sikkert må ytterligere undersøkelser til. I tillegg er det mulig at dette varierer svært mye mellom fag, at noen fag har gode søkere, men ikke mange nok til å fylle opp alle plassene, men at andre fag har mer enn nok søkere til å fylle opp alle plassene, men at disse søkerne ikke holder et tilstrekkelig høyt faglig nivå til å få opptak.

Tabell 2.2: Gjennomsnittlig antall studenter siste to år, sammenlignet med rammen for studieplasser, etter masterprogram

Program	Studenttall siste to år	Ramme siste to år	Differanse
MA Arkeologi & konservering	25,5	34	-8,5
MA Historie	74,5	90	-15,5
MA Antikk kultur, klassiske språk	4,5	5	-0,5
MA Filosofi	28,5	30	-1,5
MA Idehistorie	11	25	-14
MA Kunsthistorie	27,5	36	-8,5
MA Ibsen studies	9,5	15	-5,5
MA Lingvistikk	7	25	-18
MA Middelalderstudier	9,5	24	-14,5
MA Nordiske studier	42	60	-18
MA Asia & Midtøsten	48,5	61	-12,5
MA Kulturhistorie & museologi	22	27,5	-5,5
MA Religionshistorie	19	27,5	-8,5
MA Litteraturvitenskap	27	50	-23
MA Euro & Am studier, litt	29	56	-27
MA Euro & Am studier, område	26	39	-13
MA Europeiske språk	42,5	88,5	-46
MA Journalistikk	13,5	15	-1,5
MA Medievitenskap	46	60	-14
MA Musikkvitenskap	35	40	-5
Totalt			

Med andre ord ser vi at mens rekrutteringen til bachelorprogrammer ved HF er forholdsvis god, så er rekrutteringen til masterprogrammene svakere.

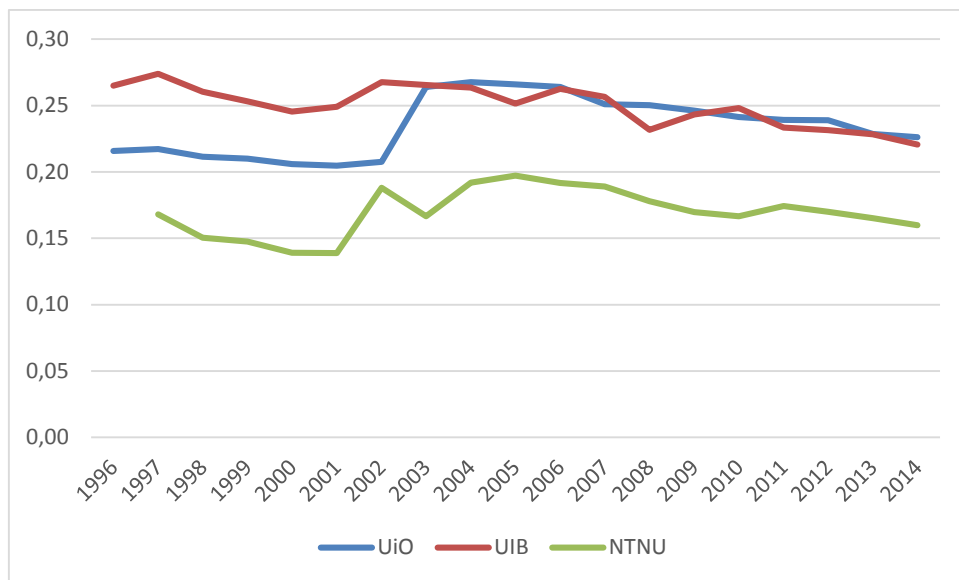
2.2 Antall studenter ved HF ift universitetet totalt

En annen måte å undersøke rekrutteringen til HF på er å se på hvor stor andel studentene ved HF utgjør av alle studentene ved universitetet. For å gjøre dette bruker vi data fra DBH, og tar utgangspunkt i tabellene for antallet registrerte studenter på ulike fakulteter⁴. Her sammenligner vi de tre store universitetene: Universitetet i Oslo, Universitetet i Bergen og NTNU, for å få litt perspektiv på tallene. For alle tre universitetene ser vi på hvor stor andel studentene i humaniorafag utgjør av alle studenter ved universitetet, for å se om det er en nedgang i studenttall, slik enkelte har hevdet⁵. Dersom vi ser på antallet humaniora-studenter som andel av totalt antall studenter ser vi at ved alle tre lærestedene har det vært en minskning i andelen humaniora-studenter, men minskningen generelt er liten (se figur 2.1). Videre viser figuren at alle universitetene, men særlig UiO og NTNU hadde en kraftig økning i andel humaniora-studenter i forbindelse med innføringen av Kvalitetsreformen. I den sammenheng er det også viktig å merke seg at totalt antall studenter har hatt ulik utvikling ved de tre lærestedene: ved UiO har antallet studenter minsket i hele perioden, ved NTNU har det økt i hele perioden, mens UiB hadde sitt toppår i 2003 da universitetet hadde over 17 000 studenter, og deretter

⁴ Tabeller i DBH for de tre universitetene: http://dbh.nsd.uib.no/dbhvev/student/registrerte_rapport.cfm

⁵ Mer press på HF-klemma. Tor H. Monsen, På høyden 04.02.2014 Tilgjengelig på nettet: <http://pahoyden.no/2014/02/mer-press-pa-hf-klemma>

har studenttallet gått noe ned. Men figuren viser også at selv om det har vært en minskning i andel av universitetsstudentene som tar humanistiske fag de siste 10 årene så er andelen humaniorastudenter ved UiO og NTNU fortsatt høyere enn den var før innføringen av Kvalitetsreformen, og for UiO gjelder dette selv om studenttallet i perioden er redusert fra 32 000 studenter i 2002 til 26 700 studenter i 2014.

Figur 2.1: HF-studenter som andel av alle studenter ved universitetet

Med andre ord kan det, utfra tallene i DBH, se ut til at det egentlig ikke er særlig hold i påstanden at det er svikt i søkningen til HF, eller at man i humanistiske fag har mange færre studenter nå enn tidligere. Det er riktignok en svak nedgang i antallet studenter, men med unntak av UiB er andelen studenter ved universitetene som tar humaniorafag fortsatt klart høyere enn det var før innføringen av Kvalitetsreformen.

2.3 Oppsummering

I dette kapitlet har vi sett at rekrutteringen til humaniorafag generelt er noe høyere i dag enn den var før innføringen av Kvalitetsreformen, at bachelorgrad i humaniora har relativt god rekruttering men at det er færre studenter enn opptaksrammen skulle tilsi i alle masterprogrammer ved fakultetet. Totalt sett er det en tredel færre studenter enn det som det finnes studieplasser til, og dette mønstret har vart i hele perioden vi ser på (2009-2013).

3 Frafall og fullføring i humanistiske fag

En av hensiktene med denne rapporten er å se nærmere på fullføring og frafall ved Det humanistiske fakultet ved Universitetet i Oslo. Som utgangspunkt for dette kapittelet vil vi bruke tidligere forskning og data fra FS (Felles Studentsystem) over opptak og frafall som oppdragsgiver har stilt til rådighet, samt SSB-data over HF-, SV- og MN-fag ved universitetene som NIFU har tilgang til gjennom evalueringen av Kvalitetsreformen. I alle analysene i dette kapittelet ser vi på fakultetet som helhet, dvs. vi skiller ikke mellom ulike programmer. Det er mulig at det finnes interne skiller innad blant HF-fagene, men siden tallene fort blir svært små og mindre endringer kan gi store utslag velger vi heller å se på helheten.

3.1 Tidligere forskning på frafall og fullføring ved HF

Det er relativt få tidligere studier som har tatt for seg kun Det humanistiske fakultet eller kun humaniorastudier. Men det finnes noen få studier som ser konkret på HF: en studie gjort av NIFU i 2006, basert på registerdata, og to spørreundersøkelser gjennomført av UiO (Hansen 2009, Hansen & Christophersen 2011). I tillegg finnes det flere studier som fokuserer på lavere grads universitetsutdanning, dvs. studier innen humaniora, samfunnsvitenskap og matematisk-naturvitenskapelige fag. Disse vil også bli kort gjort rede for.

NIFUs studie som går direkte på frafall ved HF tar utgangspunkt i HF ved NTNU (Hovdhaugen 2006). Studien tar utgangspunkt i en annen studie, den første delrapporten fra evalueringen av Kvalitetsreformen, på temaet gjennomføring (Hovdhaugen & Aamodt 2006). Bakgrunnen for spesialrapporten om frafall ved Det historisk-filosofiske fakultetet ved NTNU var at delrapporten viste at HF ved NTNU hadde en økning i førsteårsfrafallet etter reformen, mens det ikke var tilfelle for de andre universitetene. Derfor ønsket NTNU en nærmere analyse av tallene og en diskusjon av hva dette kunne skyldes. Rapporten finner riktignok at NTNU skiller seg ut, ved at de har en økning i frafall mens alle andre opplever en minskning. Samtidig viser analyser av de ulike fakultetene ved NTNU at dette fenomenet ikke er spesielt for HF, det gjelder også for Det matematisk-naturvitenskapelige fakultet ved NTNU. Rapporten finner ikke noe entydige svar på hva dette skyldes, men setter opp to type forhold som kan påvirke det: endringer i studentmassen, slik som endring i demografi, andel som jobber eller karakternivå, og endringer i studieopplegget. Hvilken av disse som kan forklare økningen er imidlertid vanskelig å si.

De to studiene som UiO har gjennomført er spørreskjemaundersøkelser, der den første var en pilot som ble teste på 8 større studieprogrammer ved HF og SV, mens den andre undersøkelsen ble gjennomført på bachelorprogrammer fra alle fakulteter ved universitetet, men hoveddelen av respondentene er fra HF, MN, SV og UV, dvs. de frie fakultetene (Hansen & Christophersen 2011: 4).

De andre undersøkelsene som kan kaste lys over frafall og fullføring ved HF ser som oftest på HF som et av flere frie fagstudier, og mesteparten av disse studiene tar dessuten utgangspunkt i kull som studerte før innføringen av Kvalitetsreformen. Mastekaasa og Hansen (2005) studerte frafall i kullene som begynte i lavere gradsutdanning ved universitetene fra 1977 til 1998, og anslo at totalt frafall, dvs. både de som slutter og de som skifter lærested, var rundt 40 prosent på midten av 1980-tallet og økte til nærmere 50 prosent mot slutten av 1990-tallet. I tillegg viste de at økningen i frafall på slutten av 1990-tallet var relatert til at flere studenter skiftet lærested, ikke at det var flere studenter som sluttet helt i høyere utdanning. Hovdhaugen (2011) gjør tilsvarende funn i sin analyse av forskjellene mellom to kull, et før og et etter innføringen av Kvalitetsreformen. Frafallsraten i form av andel som slutter helt i utdanning er konstant i begge kullene, men andelen som skifter studiested reduseres noe. Med andre ord bidro Kvalitetsreformen til at universitetene klarer å holde på noen flere av studentene de tar opp, og dette tolker Hovdhaugen som at strukturendringene til viss del har positiv effekt (Hovdhaugen 2011:248). Aamodt og Hovdhaugen (2011) ser også på forskjeller mellom kull, men på hvor stor andel som ikke har sluttet helt i utdanning etter tre år, og sammenligner HF-fag med SV-fag og MN-fag. Analysene viser at frafallet i form av andel som har sluttet helt er størst ved HF, etter 3 år er frafallet omtrent 30 prosent, mens tilsvarende tall for SV og MN er respektive 25 prosent og 20 prosent. Videre vet vi generelt at frafallet i form av å slutte helt er høyere i HF-fag og SV-fag enn i MN-fag, og at menn, uavhengig av fag, har høyere sannsynlighet for å slutte i utdanning enn kvinner (Hovdhaugen & Aamodt 2005, Hovdhaugen 2009).

En studie med utgangspunkt i et kull før reformen (1994-kullet) fant at det å fullføre det første grunnfaget var svært viktig for videre gjennomføring i studiet. Blant studenter som hadde fullført det første kurset var det kun 3 prosent som sluttet helt i høyere utdanning og 18 prosent som skiftet lærested, mens det er 18 prosent som sluttet helt og over 50 prosent som skiftet lærested blant de som ikke bestod sitt første kurs (Næss 2003). Med andre ord ser vi at det er viktig å komme godt i gang med studiene, for å ikke bli hengende etter fra starten av.

Karakterer spiller selvsagt også rolle ift om studenten fullfører eller slutter før oppnådd grad. En studie av fullføring og frafall i lavere gradsutdanning viser at det generelt er få som har fullført til normert tid, og at 40 prosent av de svakeste studentene har sluttet helt i utdanning til normert tid (dvs. etter 3 år i en bachelorutdanning). Men det er mange studenter som er forsinket, særlig gjelder dette HF. Derimot ser det ikke ut til at forsinkelse er særlig relatert til karakternivå ved oppstart. Dersom HF-studentene får ytterligere 2 år på seg utover normert tid har fullføring økt ganske mye, særlig blant studenter med gode karakterer. Hovdhaugen et al (2013) konkluderer at «Frafallet er forholdsvis lineært i forhold til karaktergrunnlaget: jo bedre opptakskarakter studentene hadde desto mindre er risikoen for frafall» (Hovdhaugen et al 2013:30).

Fullføringen er også svakere ved HF enn ved de andre to faggruppene. Til normert tid har bare 20 prosent av kullet som begynte i 2003 fullført en grad, mens tilsvarende tall for MN-fag er en tredel. Dersom vi gir studentene et år utover normert tid kommer fullføringen i HF-fag opp over 30 prosent, fullføringen i SV-fag passerer 40 prosent mens halvparten av studentene på MN-fag har fullført i løpet av fire år. For at HF-studentene skal komme opp i 50 prosent må det gå hele 6 år, tre år utover normert tid (Hovdhaugen et al 2013:28).

Felles for alle disse studiene er at i den grad de ser på forskjeller mellom fagområder, så ser det ut til at HF har det høyeste frafallet og den laveste gjennomføringen.

3.2 Analyser av tall fra FS

En av argumentene i «HF-klemma» er at det er svikt i søkningen til humanistiske fag⁶, ikke bare at frafall er et problem. Analyser av data som Det humanistiske fakultet ved Universitetet i Oslo har stilt til rådighet viser imidlertid at dette ikke stemmer for hele fakultetet, men at det gjelder for noen av

⁶ Mer press på HF-klemma. Tor H. Monsen, På høyden 04.02.2014 Tilgjengelig på nettet: <http://pahoyden.no/2014/02/mer-press-pa-hf-klemma>

studieprogrammene. For å se nærmere på dataene fra FS har vi satt opp tre tabeller: en for årsstudier, en for bachelorstudier og en for masterstudier, og analyserer disse tre separat. Tabellene viser enkle beregninger av forholdstall som kan gi informasjon om hvordan det står til med søkningen og hvordan forholdstallet er mellom opptaksrammen for ulike studier og de som får tilbud, har møtt (dvs. tatt imot tilbudet om studieplass) og de som er igjen i studiet etter første semester (retention rate).

Vi vil her ta forbehold om at vi kun har data for de siste fem årene, og at det kan være endringer i studietilbud og studiemønstre som skjedde før det som vi dermed overser.

Tabell 3.1: Oversikt over årsstudier: antall i ramme, antall som har søkt tilbudet, antall tilbud og antall møtt. I tillegg andel frafall etter 1. semester, samt beregninger av ulike forholdstall.

	2009	2010	2011	2012	2013
Ramme	240	280	295	300	320
1. valg	1383	1587	1916	1751	1892
Tilbud	779	977	1107	954	1401
Møtt	426	488	674	531	829
Frafall 1. sem	0,33	0,27	0,30	0,38	0,36
Frafall i antall (beregnet)	141	132	202	202	298
Antall søkere/ramme	5,8	5,7	6,5	5,8	5,9
Tilbud/ramme	3,2	3,5	3,8	3,2	4,4
Møtt/ramme	1,8	1,7	2,3	1,8	2,6
Igjen etter 1. sem/ramme	1,2	1,3	1,6	1,1	1,7

Siden 2009 har antallet plasser i årsstudier vokst (som en generell økning av rammen) primært ved at det har blitt etablert nye årstudier i tillegg til bachelorprogrammene som finnes på faget eller ved instituttet. Etablering av årstudier har vært en av fakultetet strategier for å hindre frafall (se også kap. 5), og over tid har flere og flere fag etablert årstudier. Sammenlignet med de andre fakultetene ved Universitetet i Oslo har HF mange årstudier. Imidlertid kan det se ut som om årstudiene kommer i tillegg til de studiene man allerede har, slik at man øker antallet studieplasser, eller i hvert fall ikke reduserer antallet studieplasser. Men her har vi dessverre ikke oversikt over statistikken for perioden før 2009, og en god del av årstudiene var allerede opprettet i 2009. Men for de som er opprettet etter 2009, Medievitenskap og Historie ser vi at årstudie-plassene kommer i tillegg til plasser man allerede har i bachelorprogrammer. Riktignok reduserte Institutt for arkeologi, konservering og historie (IAKH) antallet plasser i bachelorprogrammet med 25 plasser da årstudiet ble opprettet, men samtidig hadde årstudiet 50 plasser, og dermed var det i realiteten en økning med 25 plasser innenfor området historie. Muntlig opplysning fra fakultetet viser imidlertid at plasser på årstudier og bachelor har noe ulikt beregningsgrunnlag.

Tabell 3.1 viser at årstudiene er populære, det er rundt seks primærsøkere per plass og det er svært gode forholdstall siden gjennomsnittet ved universitetene ellers i laveregradsutdanning pleier å variere mellom en og to søkere per plass (Frølich, Waagene & Aamodt 2010, NOU 2008:3). HF gir også tilbud til svært mange av disse søkerne, langt flere enn det er i opptaksrammen. I alle årene siden 2009 har man gitt tilbud om plass på årstudium til tre ganger så mange som det er plasser til, og i 2013 over fire ganger så mange. Men tallene for antall som har tatt imot plassen og møtt til undervisning viser at det er rundt regnet dobbelt så mange som det er plasser til som møter ved semesterstart. I tillegg er frafallet etter første semester på rundt tre av ti, og dermed ser vi at ved starten av andre semester tilsvarte antallet studenter i overkant av antallet plasser, med unntak av i 2011 og 2013 da det var en halv gang så mange studenter som det var plasser til.

Disse forholdstallene viser at søkningen til årsstudium ved HF er svært god, og man har relativt sett mange studenter som begynner, selv om det ikke på langt nær står i forhold til antallet som får tilbud. Derimot ser vi også at frafallet slår ut kraftig, når så mange som en av tre forsvinner etter kun et semester er det frafallet som er den største utfordringen.

Dersom vi nå heller ser på bachelorprogrammene ved HF ser vi at også de programmene har forholdsvis gode søkertall: mellom 1,7 og 2 søkere per plass (tabell 3.2). Dette er på linje med gjennomsnittet for universitetssektoren. Omtrent alle søkere som har bachelorprogram ved HF som førstevalg får også tilbud om studieplass, men det møter bare omtrent like mange studenter som det er plasser. Etter et semester har drøyt 20 prosent sluttet igjen, og det reduserer dermed studenttallet en del, slik at de som er igjen etter første semester kun utgjør 70 til 90 prosent av rammen. Dermed ser vi at frafallet gjør at man har færre studenter igjen enn det som er opptaksrammen.

Tabell 3.2: Oversikt over bachelorstudier: antall i ramme, antall søkere, antall tilbud og antall møtt. I tillegg andel frafall etter 1. semester, samt beregninger av ulike forholdstall.

	2009	2010	2011	2012	2013
Ramme	1469	1427	1419	1416	1436
1. valg	2923	2484	2525	2541	2692
Tilbud	2385	2482	2534	2594	2712
Møtt	1623	1517	1515	1441	1509
Frafall 1. sem	0,22	0,23	0,21	0,23	0,32
Frafall i antall (beregnet)	357	349	318	331	483
Antall søkere/ramme	2,0	1,7	1,8	1,8	1,9
Tilbud/ramme	1,6	1,7	1,8	1,8	1,9
Møtt/ramme	1,1	1,1	1,1	1,0	1,1
Igjen etter 1. sem/ramme	0,9	0,8	0,8	0,8	0,7

Tabell 3.3 viser søkningen til master er forholdsvis god, omtrent to søkere per plass i gjennomsnitt, (men det er likevel kun omtrent så mange som det er plass til som får tilbud om opptak). Det er mulig at dette henger sammen med opptakskravet på master. Videre ser vi at kun omtrent 70 prosent av de som har fått opptak faktisk begynner og siden frafallet i løpet av første semester er i underkant av 15 prosent er studenttallet på master bare omtrent 60 prosent av rammen kun et semester inn i mastergraden. Med andre ord er ikke frafall særlig høyt på master, men siden man ikke utnytter hele kapasiteten i mastertilbudet, ved at ikke alle studieplasser fylles opp så vil frafallet også ha negative konsekvenser for hvor mange studenter som fullfører programmet.

Tabell 3.3: Oversikt over masterstudier: antall i ramme, antall søkere, antall tilbud og antall møtt. I tillegg andel frafall etter 1. semester, samt beregninger av ulike forholdstall.

	2009	2010	2011	2012	2013
Ramme	801	806	816	836	841
1. valg	1471	1570	1565	2136	2452
Tilbud	805	846	746	809	846
Møtt	555	579	527	596	553
Frafall 1. sem	0,14	0,13	0,15	0,12	0,12
Frafall i antall (beregnet)	78	75	79	72	66
Antall søkere/ramme	1,8	1,9	1,9	2,6	2,9
Tilbud/ramme	1,0	1,0	0,9	1,0	1,0
Møtt/ramme	0,7	0,7	0,6	0,7	0,7
Igjen etter 1. sem/ramme	0,6	0,6	0,5	0,6	0,6

Med andre ord ser vi at søkningsprosessen til og oppmøte blant de som har fått tilbud er bedre på årsstudier, sammenlignet med på bachelorprogrammene. Samtidig er også frafallet høyere i årsstudier enn i bachelorprogrammer, hvilket gjør at antallet studenter reduseres raskere i årsstudier enn i bachelorprogrammer, og dette kan i sin tur ha konsekvenser for studiepoengproduksjonen i de to typene utdanningstilbud. Mastergradsprogrammene derimot klarer ikke å fylle alle studieplassene, selv om de har omtrent to søkere per plass. Men siden det kun gis tilbud til omtrent en student per plass, kan dette tyde på at mange av søkerne ikke er kvalifisert til å få opptak på høyeregradsstudier. I følge fakultetet finnes de ikke helt pålitelige tall for antall kvalifiserte søkere.

3.3 Frafall ved HF i sammenligning med andre studier

Hvordan ser frafallet ved HF ut, sammenlignet med frafallet i tilsvarende studier? For å besvare det spørsmålet skal vi ta utgangspunkt i data som tidligere er presentert i Hovdhaugen et al (2013: 24). Vi sammenligner her med utgangspunkt i forflyttinger mellom læresteder, fordi vi vet at 95 prosent av de som skifter lærested også skifter studium (Aamodt & Hovdhaugen 2011).

Datamaterialet som brukes er fra SSB og inneholder informasjon om nye studenters utdanningsløp. Nye studenter i denne sammenhengen er de som er registrert for første gang i høyere utdanning. Med andre ord tar vi ikke utgangspunkt i hele kullet som begynte i henholdsvis 2003 og 2005, men dekker omtrent halvparten av kullet. Grunnen til dette er at mange av de som begynner i et gitt studium kan ha tidligere studieerfaring.

Tabell 3.4: Retention-rate, etter første studieår, sammenligning av kullet som begynte på en bachelorutdanning i høyere utdanning i 2003 og 2005.

2003	Samme lærested	Annet lærested	Ikke student	N	2005	Samme lærested	Annet lærested	Ikke student	N
HF	53 %	18 %	29 %	1955	HF	52 %	21 %	27 %	2194
SV	54 %	27 %	20 %	3039	SV	53 %	25 %	22 %	3285
MN	65 %	16 %	19 %	1018	MN	66 %	15 %	18 %	989

Note: tallene i denne tabellen er tidligere publisert i Hovdhaugen et al (2013: 24)

Tabell 3.4 sammenligner to kull som begynte på et bachelorprogram etter innføringen av Kvalitetsreformen. Det er stor stabilitet i andelen som er igjen ved samme lærested, i begge kullene er den andelen rett over 50 prosent for HF- og SV-fag, mens det er nesten to tredeler av studentene på MN-fag som fortsatt er student ved samme lærested. Det er også forskjeller innad mellom HF- og SV-

fag. På HF har hoveddelen, tre femtedeler, av de som ikke lenger er på programmet ved starten av det andre studieåret sluttet helt å studere. Disse kan selvsagt begynne i utdanning igjen etterpå, men de er utenfor systemet igjen året etter at de begynte. To femtedeler har skiftet til et annet lærested. For SV-fag derimot er det omvendt, her skifter hoveddelen lærested og fagområde mens bare to femtedeler går ut av høyere utdanning, midlertidig eller mer permanent. Dersom vi skal tolke disse to typene bevegelser kan det være at HF i større grad enn SV er et sted man prøver seg, at man melder seg opp på et program eller fag man ønsker å ta, kanskje et fag man egentlig har som hobby (som litteratur eller kunst) og som man ønsker litt faglig påfyll i.

3.4 Oppsummering

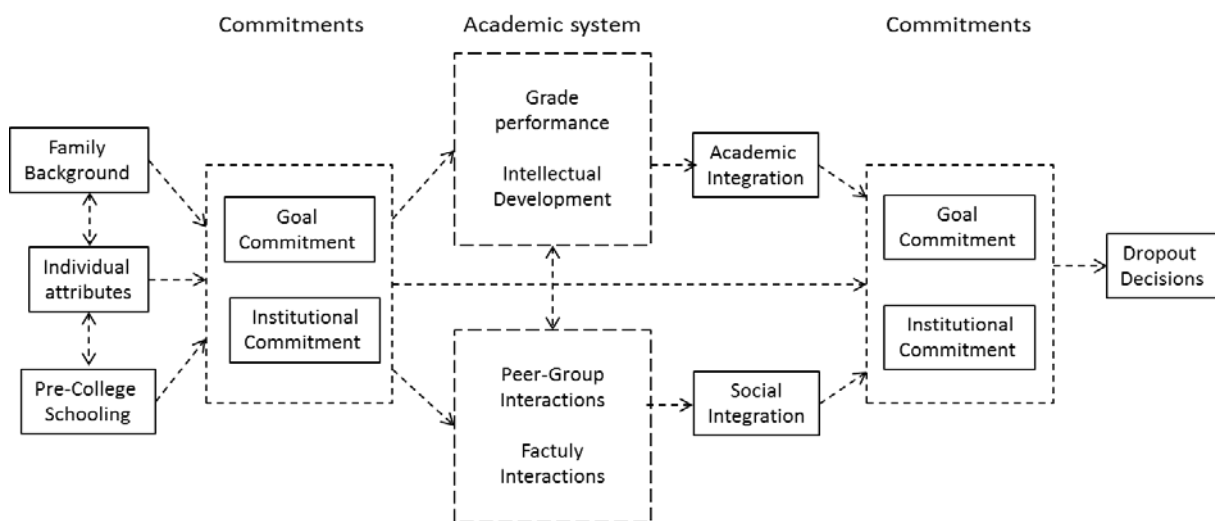
I dette kapitlet har vi sett nærmere på hvor mange potensielle studenter fakultetet har, hvor stor andel av de som har fått tilbud om studieplass som tar imot tilbudet og blir student, samt hvor mange som er igjen i studiene etter første semester. Vi har også sett på nærmere på tall som viser hvor stor andel av de som forlater programmet de begynte på som slutter helt i høyere utdanning, eller som skifter til et annet studiested. I alle disse analysene har vi sett på fakultetet som helhet.

Gjennomgangen av de tre typene studieprogrammer viser at man har god søkning og stort antall studenter som ønsker å ta årsstudium, mens det i bachelorprogrammene er litt flere søkere enn plasser og man som regel klarer å fylle plassene, men at man ikke tar opp veldig mange ekstra studenter. Derimot ser vi at søkningen til master er svakere, her greier man ikke å fylle alle studie plassene. Da hjelper det lite at masterprogrammene har mye lavere frafall enn de andre to typene programmer, man har likevel ikke nok studenter til å fylle alle plassene.

HF-fag er det fagområdet som har størst frafall og lavest gjennomføring, både til normert tid og utover normert tid. Først når det har gått seks år, dvs. normert tid pluss like lang tid igjen kommer andelen som har fullført en grad opp i 50 prosent.

4 Teorier om frafall og hvordan frafall kan forhindres

Frafall kan fortolkes innenfor flere typer rammeverk, men den forståelsen som har hatt størst gjennomslagskraft internasjonalt er Vincent Tintos modell (Tinto 1975, 1982, 1987, 1993) som bygger på ideen at studenter som ikke blir sosialt og akademisk integrert vil forlate høyere utdanning. Selve modellen er ganske komplisert, se figur 4.1, og den er også vanskelig forskbar, fordi den stiller svært høye krav til data. For å kunne gjøre forskning basert på denne modellen kreves paneldata, der studentene fyller ut spørreskjema eller intervjues om akademisk og sosial integrasjon ved flere tilfeller gjennom studiet. Det å få høy deltakelse i slike studier er vanskelig.

Figur 4.1: Tintos longitudinale modell for "dropout"

Men selv om modellen Tinto setter opp er vanskelig å applisere direkte på et forskningsprosjekt er det mulig å bruke hans tankegang for å fortolke frafall. I sin modell introduserer Tinto fire forskjellige konsepter: *adjustment*, *difficulty*, *incongruence* og *isolation*, og argumenterer for hvordan disse kan gjøre at en student forlater programmet eller lærestedet han/hun har begynt ved (Tinto, 1993:45ff). *Adjustment* handler om at studentene må tilpasse seg sosialt og intellektuelt til lærestedet de har begynt på. Her kan det oppstå utfordringer både i forhold til problemer med å tilpasse seg det nye miljøet på universitetet og problemer med å forlate hjemmemiljøet. *Difficulty* handler om problemer knyttet til å møte minimumskravene ved institusjonen eller i høyere utdanning, dvs. at studenten ikke er godt nok forberedt fra videregående opplæring på det som møter han/henne i høyere utdanning.

Incongruence er relatert til hvor godt individet og lærestedets verdier overensstemmer eller passer sammen, og hvordan dette i sin tur påvirker studentens preferanser og interesser. *Isolation* oppstår når det ikke er tilstrekkelig kontakt mellom studenten og universitetet. Felles for alle disse konseptene er at de underbygger argumentet at dersom studenten er tilstrekkelig integrert, både sosialt og akademisk, så minsker risikoen for at studenten slutter å studere, enten ved å forlate høyere utdanning eller å forlate programmet/institusjonen de går på.

Tintos modell er tiltalende og har vært mye brukt opp gjennom årene, samtidig som det kun er begrenset empirisk støtte for modellen som sådan (se for eksempel Braxton & Lien, 2000; Braxton *et al.*, 1997). Dette henger i noen grad sammen med at det er vanskelig å definere skillelinjene mellom sosial og akademisk integrasjon, og i analyser blir det noen gang sammenblandet hva som er hva av sosial og akademisk integrasjon. Dersom vi i stedet tar utgangspunkt i at studentene generelt sett viser engasjement gjennom å være forberedt til undervisningen og være aktive gjennom å blant annet stille spørsmål i undervisningen så er dette noe som reduserer risikoen både for at studenter slutter i høyere utdanning og at de skifter studium/lærested (Hovdhaugen & Aamodt 2005, Hovdhaugen 2009).

Men selv om Tintos modell har hatt nesten paradigmatisk status ("near paradigmatic stature in the study of college student departure", Braxton 2000:2). så finnes det fortsatt kritikk mot den. Denne kritikken kommer delvis fra land utenfor USA, og er fundert i at hans tankemåte kun relaterer til det amerikanske utdanningssystemet og muligens også kun til en viss type institusjon innen det amerikanske høyere utdanningssystemet: dvs. at hans teori egentlig bare kan appliseres på unge studenter på «residential colleges», og at den derfor har begrenset anvendbarhet og overførbarhet til andre settinger (Longden, 2004, Ozga & Sukhnandan, 1998, Yorke, 1999).

Men det finnes også europeisk forskning, særlig fra England, som prøver å forklare hvorfor studenter forlater høyere utdanning eller lærestedet de går på, før de har fullført programmet de begynte på. Felles for disse prosjektene er at de kommer frem til to hovedgrunner til hvorfor studenter forlater et studieprogram, enten at studentene ikke var godt nok forberedt til høyere utdanning (se for eksempel Johnes & Taylor 1989, Ozga and Sukhnandan 1998) eller at det ikke har valgt rett (se for eksempel Ozga and Sukhnandan 1998, Yorke 1999, Yorke & Longden 2004). Imidlertid finnes det flere måter å tolke begge begrunnelsene på, som kan gjøre det vanskelig å velge rett type tiltak. *Ikke godt nok forberedt til høyere utdanning* er en kategori som kan inneholde studenter som ikke har noen klar ide om hva de vil ta i høyere utdanning eller hvorfor de har begynt, samtidig som det også omfatter de som ikke har nok informasjon om kravene til kurset/programmet de har valgt, og de som generelt har urealistiske forventninger til universitetslivet. Med andre ord kan det å ikke være forberedt tolkes på mange forskjellige måter, både som at man ikke mestrer utdanningen men også som at man ble skuffet fordi utdanningen ikke tilsvarte forventningene. På tilsvarende måte kan det å *ikke ha valgt riktig utdanning* være en form for mangel på kompatibilitet i valg, og dette kan gi seg utslag i at studenten ikke føler at han/hun passer godt inn på lærestedet vedkommende har begynt på, at kurset var feil selv om lærestedet er bra, eller at studentens forventninger til kurset ikke blir oppfylt. Med andre ord kan også dette handle om manglende samsvar mellom tilbud og forventning, men det kan også handle om å ikke føle seg hjemme eller å ha trodd at noe var noe annet enn det det var. Yorke og Longden kaller dette for 'flawed decision-making about entering the programme', og mener at det er en vanlig grunn til å forlate høyere utdanning i England (Yorke & Longden, 2004:106ff).

Samtidig kan vi se at det er overlapp mellom de ulike begrepene som brukes. Det som Tinto (1993) kaller 'difficulties' er det samme som Yorke (1999) og Yorke og Longden (2004) kaller 'unable to cope with the demands of the program'. Det er imidlertid viktig å huske at dette ikke er det helt samme som konseptet som Ozga og Sukhnandan (1998) bruker, 'lack of preparedness for higher education', siden det også omfatter manglende samsvar mellom forventning og opplevelse. Imens kan denne fortolkningen ses som det samme som det Tinto kaller 'incongruence'. Samtidig kan kapabilitet i valg, som Ozga og Sukhnandan (1998) bruker også ha likheter med Tintos (1993) konsept 'incongruence',

dvs. om det ikke er en god match mellom student og lærested så øker risikoen for frafall. Dermed ser vi at ulike fortolkninger av begrepene kan gi ulikt resultat, og dermed blir fortolkningen viktig.

Det denne gjennomgangen viser er at det ikke finnes bare en måte å fortolke frafall på, og settingen eller konteksten det fortolkes i er også viktig. Hovdhaugen (2012) argumenterer for at hvordan høyere utdanningssystemet er strukturert også påvirker frafall og fortolkningen av frafall. Til forskjell fra England, der skifte av studiested eller program er forholdsvis uvanlig er slike skifter svært vanlig i Norge, særlig blant studenter i lavere gradsutdanning ved universitetene. Dette henger sin tur sammen med hvor fleksibelt høyere utdanningssystemet er, det norske høyere utdanningssystemet er bygget rundt en ide om fleksibilitet som legger til rette for at studenter skal kunne skifte fra et studium til et annet uten store kostnader. Flexibiliteten kan ses som et gode, ved at det gir mulighet for mange å ta høyere utdanning og prøve ut ulike studier, men samtidig er det et system som har frafall innebygget i seg, gjennom at studentene ofte «flyter» rundt i systemet før de finner frem til utdanningen de har lyst på (Thomas & Hovdhaugen 2014). Slik «student-flyt» er ikke noe nytt, allerede basert på data fra 1990-tallet konstaterte Aamodt (2001) at norske studenter har «uryddige studieløp», og at de går inn og ut av utdanning og utdanningsløp. Med andre ord er denne flyten noe man må huske på når man skal analysere frafall i en norsk kontekst, og når man skal prøve å lage tiltak som kan bidra til å redusere frafallet.

5 Selvevalueringen: Tiltak mot frafall

Siden det finnes flere måter å fortolke frafall på trenger vi en ramme å fortolke rekken av tiltak Det humanistiske fakultet har gjennomført. En tidligere studie av hvordan lærestedene fortolker frafall og hva de gjør for å prøve å forhindre frafall ordner tiltakene som kom opp i intervjuene i 2007 i fem ulike hovedgrupper, som er nærmere beskrevet under. Vi vil bruke samme inndeling for å prøve å sortere alle tiltakene som kom frem gjennom selvevalueringene alle instituttene ved HF og fakultetet som helhet har fylt ut. Inndelingen er hentet fra og tidligere brukt i Hovdhaugen, Frølich & Aamodt (2008, 2013).

Selvevalueringen som fakultetet og instituttene fylte ut var forholdsvis åpen, de ble bare bedt om å liste alle tiltak og egen vurdering av hvordan disse hadde fungert. Fortolkningsrammen er dermed applisert i ettertid, som en måte å kategorisere alle de tiltakene som er brukt. Fordelen med denne tilnærmingen er at instituttene forutsetningsløst kan liste de tiltakene de selv oppfatter som viktige i arbeidet for å redusere og forhindre frafall.

Strukturering og formalisering er overskriften som settes på tiltak som er innrettet mot selve organiseringen av studiene, som for eksempel rekkefølge på kurs i undervisningen, blokkundervisning eller det å redusere mange studieretninger til én bredere. Opptaksregler faller også i noen grad inn under denne kategorien, i tillegg til studieadministrasjonen rolle (Hovdhaugen, Frølich & Aamodt 2008:41).

Progresjon og mestring er en gruppe tiltak som er relatert til lærestedenes formelle tiltak for å følge opp progresjonen til studentene. Dette kan ses på som en «indirekte måte å forhindre frafall og forsinkelse i studiene». Ved innføringen av Kvalitetsreformen ble innføringen av utdanningsplaner sett på som et slikt tiltak, men også ulike former for studieveiledning og det at studenten kan miste studieretten ved for lav progresjon. Med andre ord ligger ulike former for administrative tiltak i denne gruppen tiltak, i tillegg til at kurs for nye studenter også sorterer her (Hovdhaugen, Frølich & Aamodt 2008:42).

Pedagogiske tiltak er tiltak relatert til læring og undervisning. I Hovdhaugen, Frølich & Aamodt (2008:43) ble dette eksemplifisert ved innholdet i og organiseringen av undervisningen og det at man valgte å bruke de dyktigste foreleserne tidlig i studiet for å inspirere studentene.

Sosialisering er tiltak rettet mot å øke studentenes sosiale og faglige integrasjon ved lærestedet. Denne typen tiltak, som mottaksapparat ved semesterstart og fadderordning er en type tiltak som har eksistert lenge, også lenge før innføringen av Kvalitetsreformen. Selv om disse tiltakene ikke er nye er de viktige for å skape en tilhørighet til lærestedet for studentene som har begynt der (Hovdhaugen, Frølich & Aamodt 2008:43-44).

Målorientering er overskriften på tiltak som er relatert til yrkesrettingen av studiene, ved å gi informasjon om hvilken type jobber utdanningen leder til, praksisordninger eller karrieredager.

5.1 Analyser av frafallstiltak

Analysene i denne studien tar utgangspunkt i selvevalueringer som Det humanistiske fakultet og alle de syv instituttene på fakultetet har levert. Med andre ord er opptellingen av tiltak avhengig av at fakultetet eller instituttene har satt det opp på listen. Samtidig var instruksjonen i selvevalueringen at de skulle sette opp alle tiltak de hadde gjort, og vi må derfor gå ut fra at oversiktene omfatter det som har blitt gjort. Oversikter over hvilken kategori ulike tiltak er sortert inn i finnes i vedleggene.

Vi ser at det generelt er vanligst å bruke tiltak som sorterer innenfor progresjon og mestring og innenfor strukturering og formalisering, og dette gjelder særlig for fakultetet som helhet. Pedagogiske tiltak er også ganske vanlig, i hvert fall ved noen institutt, mens det er få tiltak relatert til målorientering eller yrkesretting. Samtidig finnes det på noen studieprogrammer omfattende praksisordninger. Oversikter over praksisorienterte studietilbud viser at studentene på studieprogrammene Asia- og Midtøstenstudier og Europeiske og Amerikanske studier kan ta et semester praksis i utlandet, vanligvis ved en norsk utenriksstasjon som en del av graden sin (Sweetman & Vabø 2011, Vabø 2011).

Det finnes også gode internasjonale eksempler på at praksis i arbeidslivet også kan fungere godt for humanister, blant annet er dette utbedt ved Københavns universitet (Næss et al 2012:23). Sammenlignet med alle andre studier har humaniorastudenter mindre praksis og mindre kontakt med arbeidslivet i løpet av studiet. Det siste kan kanskje henge sammen med fagenes egenart. Fag ved Det historisk-filosofiske fakultet er i mindre grad enn fag ved andre fakultet orientert mot en konkret profesjon, men er heller mer allmenndannende fag. Utdanningsmodellen i historisk-filosofiske fag er også det som kan karakteriseres som teoribasert, og i liten grad praksisbasert (Vabø 2002), og dermed kan også dette bidra til at det er mindre orientering mot yrkesretting av fagene ved fakultetet.

Men det er variasjoner mellom instituttene i hvilke tiltak som har vært satt i verk, og hvor mange tiltak som er prøvd ut. På fakultetsnivå er det primært tiltak innenfor kategoriene strukturering og formalisering respektive progresjon og mestring som har vært i bruk, i tillegg til de vanlige sosiale tiltakene som alle fakultetene har hatt lenge, slik som fadderuke. Generelt er vel fadderuke, eller introduksjonsuke noe alle programmene er en del av, men det er ikke alle som nevner det som en del av arbeidet for å forhindre frafall. Likevel kan det antas at dette har en viktig funksjon for å bidra til å skape tilhørighet og integrasjon for nye studenter ved programmet/fakultetet.

Men det er også variasjoner i hvilken type tiltak de ulike instituttene har brukt i sine programmer, og ved noen institutter er det også variasjon mellom programmene, avhengig av hvordan de er utformet. IFIKK⁷ og IKOS⁸ er de to instituttene som har prøvd ut flest forskjellige tiltak, mens IAKH⁹, ILN¹⁰, IMK¹¹ og IMV¹² har langt færre tiltak totalt sett. Men dette kan også henge sammen med hvilken type programmer instituttet har, eller hvordan disse programmene er strukturert. IAKH har for eksempel et stort program, Historie bachelor, som også har en tilknyttet årsenhet i historie. I tillegg har de et mindre bachelorprogram i Arkeologi og konservering. I arbeidet med å forbedre gjennomføring og redusere frafall har de arbeidet primært mot det store programmet i historie, også delvis fordi det er der frafallet er størst. IAKH skriver i selvevalueringen at siden tiltakene som har vært satt i verk på Historie bachelor ikke ser ut til å ha «hatt vesentlig effekt» så har de valgt å ikke gjennomføre de samme tiltakene på bachelorprogrammet i Arkeologi og konservering.

⁷ Institutt for filosofi, ide- og kunsthistorie og klassiske språk

⁸ Institutt for kulturstudier og orientalske språk

⁹ Institutt for arkeologi, konservering og historie

¹⁰ Institutt for lingvistiske og nordiske studier

¹¹ Institutt for medier og kommunikasjon blir forkortet IMK

¹² Institutt for musikkvitenskap

Selv om det ikke er alle instituttene som har iverksatt tiltak av pedagogisk art viser de tiltakene som blir beskrevet at det har vært stor kreativitet i utformingen av tiltak. IKOS har satt i gang med podcasting av forelesninger, som et tiltak for å tilpasse seg at studentene kanskje ikke alltid har mulighet til å delta på undervisningen. Dessuten gir podcast studentene mulig å høre forelesninger om igjen og dermed å få økt forståelse. Dette tiltaket er kombinert med blokkundervisning, dvs. et tiltak som sorterer under strukturering og formalisering og som dermed er relatert til organiseringen av undervisningen. Videre har man også ved instituttets programmer innført signaturemner, en form for flaggship-emner som kan markedsføres ekstra. Disse emnene er i utgangspunktet allerede eksisterende emner, som bare blir presentert annerledes og det har vært en suksess. De tre signaturemnene som gis nå er *Ned med diktatorene! Hvordan forstå det nye Midtøsten, Før Kina overtar verden – kontraster i en kommende supermakt, og Hva er fundamentalisme?*. Signaturemnene er også tilgjengelige som podcast.

De fleste instituttene fremhever ikke mange tiltak som er relatert til sosialisering, men alle har noen. Som tidligere nevnt er dette tiltak som eksisterte lenge før innføringen av Kvalitetsreformen, men arbeidet med tiltak som kan fremme sosialisering og følelse av tilhørighet har nok blitt intensivert etter reformen. Samtidig er dette et felt der studieadministrasjonen/instituttene i noen grad er avhengig av studentinitiativ, noe som også vises gjennom at flere institutter sier at de informerer om muligheter for studentforeninger til å søke om midler til faglig-sosiale tiltak.

Gjennom selvevalueringene fremkommer det at instituttene har ulik hverdag, avhengig av hvilken type programmer de tilbyr. IKOS og ILOS¹³ har det til felles at de begge har et stort studieprogram som har mange studieretninger, fordi det er slik man har valgt å innrette språkfagene. Samtidig er det nok ikke veldig mange alternative måter å organiserer slike småfag på. For å kunne rekruttere studenter må fagene organiseres i større enheter. IKOS og ILOS har også det til felles at de har omstrukturert og konsolidert programporteføljen forholdsvis nylig, bachelorprogrammene ble lagt om i 2009 mens masterprogrammene er omstrukturert etter det. I begge tilfeller er rekkefølgen på emner endret, for å hjelpe studentene i gang eller for å skyve vanskelige kurs til senere i studieløpet. Disse tiltakene sorterer alle under strukturering og formalisering.

På tvers av institutter ser vi ulike former for tiltak for å bedre gjennomføringen i masterstudiene. Studenter må levere prosjektskisse for masteroppgaven på et gitt tidspunkt og de kan også få mer veiledning om valg av oppgaveemne. Samtidig innfører man også at de må søke om å få beholde veileder dersom de bruker mer enn normert tid til oppgaveskrivingen. Dette er en ny form for tiltak, tidligere har det ikke vært vanlig å utelukke studenter som ikke opprettholder progresjon fra studier i Norge, mens det i USA har vært skilt mellom «voluntary» og «involuntary» frafall, der det siste er studenter som blir presset til å slutte i utdanningen fordi de ikke har tilstrekkelig faglig progresjon (Tinto 1993). Før Kvalitetsreformen var det ikke mulig å miste studieretten pga. svak faglig progresjon. Ved innføringen av Kvalitetsreformen var det kun studenter som ikke hadde noen studieprogresjon i det hele tatt, dvs. som ikke tok noen poeng som kunne miste studieplassen. I dag er disse reglene skjerpet inn, og risikoen for å miste studieretten ved svak progresjon er større enn tidligere. Samtidig indikerer ikke frafallstallene at dette har noen nevneverdig effekt på frafallstallene, men så har man også håndhevet inndragelse av studierett ved svak progresjon siden skoleåret 2003/04. Dersom det var mange studenter som har svak progresjon er det jo tenkelig at instituttet/programmet mister mange studenter dersom alle de som ikke produserer tilstrekkelig med poeng stenges ute, men det ser ikke ut til å være tilfelle.

¹³ Institutt for litteratur, områdestudier og europeiske språk

5.2 Oppsummering

Det er vanskelig med utgangspunkt i selvevalueringene å si noe om hva som har fungert godt og hva som ikke har fungert godt i alle de tiltak som fakultetet og instituttene har gjennomført. Men en ting er klart, i perioden 2009-2014 har HF generelt hatt et sterkt fokus på frafall og frafallstiltak og arbeidet mye og kreativt med å gjøre noe med problemet. Dette engasjement er i seg selv viktig, ved at det signaliserer til studentene at de går på et fakultet som bryr seg og som ønsker at studentene skal gjennomføre utdanningen de har begynt på.

Det er variasjon mellom institutter ift hvor mange ulike tiltak de har satt i verk og hvilken type tiltak de har valgt å bruke, og også om de opplever at disse tiltakene har fungert godt. I de aller fleste tilfeller er det vanskelig å si om et tiltak er vellykket eller ikke, også fordi man ikke kan vite hva situasjonen ville ha vært dersom tiltaket ikke hadde vært gjennomført. Det er mulig at frafallsraten i programmer ved HF ville ha vært enda høyere dersom det hadde vært satt i verk færre tiltak, eller flere av dagens tiltak ikke hadde vært gjennomført. Dermed nytter det å arbeide med frafallstiltak, fordi det bidrar til å skape en bevissthet blant både administrativt ansatte og faglig personale som i seg selv kan bidra til at færre studenter velger å forlate lærestedet eller programmet.

Den vanligste formen for tiltak er de som sorterer innenfor progresjon og mestring og innenfor strukturering og formalisering. Dette er en type tiltak som det administrative personale i stor grad kan gjennomføre på egenhånd, uten særlig samarbeid med faglig personale. Oversiktene viser også at pedagogiske tiltak er ganske vanlige, i hvert fall ved noen institutt, og at alle instituttene også har noen form for sosiale tiltak, selv om de nevnes i mindre grad. Dette kan henge sammen med at det er tiltak som har funnet svært lenge, slik at mange kanskje ikke tenker på dem som konkrete tiltak i arbeidet med å redusere frafall. Derimot viser studien at HF generelt har få tiltak relatert til målorientering eller yrkesretting, samtidig som visse programmer har utstrakte og velfungerende praksisordninger for sine studenter.

6 Sammenfattende diskusjon

Ved det humanistiske fakultet ved Universitet i Oslo (heretter HF) er frafall en utfordring, i hvert fall i noen av programmene. Analyser har vist at det generelt er like stor andel av universitetets studenter som tar humaniora i dag som det var før innføringen av Kvalitetsreformen, og at søkningen til fakultetet er god. Det er et stort antall studenter som ønsker å ta årsstudium, mens det i bachelorprogrammene kun er litt flere søkere enn plasser, men man klarer som regel å fylle studieplassene. Søkningen til master, derimot, er svakere. Her greier man ikke å fylle alle studieplassene. Da hjelper det lite at masterprogrammene har mye lavere frafall enn de andre to typene programmer, man har likevel ikke nok studenter til å fylle alle plassene. Totalt sett er det en tredel færre studenter på master enn det som det finnes studieplasser til. Det kan sette spørsmålsteget ved om en slik underutnyttelse av kapasitet er bærekraftig over tid.

Frafallet ved de tre programtypene er omvendt fra søkning og rekruttering: høyest frafall har årsstudiene, mens bachelorprogrammene har noe lavere og masterprogrammene lavest. HF-studenter har også generelt lav gjennomføringsgrad og bruker lang tid på studiene. Det er først etter seks år at halvparten av et bachelorkull har oppnådd graden. Dermed resulterer dette i lav studiepoengproduksjon ved fakultetet.

Sett under ett har HF gjennomført svært mange tiltak i perioden 2009-2014, men det er variasjon mellom instituttene. Denne variasjonen gir seg uttrykk både i hvor mange tiltak som er satt i verk og hvilken type tiltak de har valgt å bruke. Den vanligste formen for tiltak sorterer innenfor progresjon og mestring og innenfor strukturering og formalisering, og karakteriseres av at det er en type tiltak som det administrative personale i stor grad kan gjennomføre på egenhånd. I tillegg er pedagogiske tiltak også ganske vanlige, i hvert fall ved noen institutt, og noen form for sosiale tiltak finnes ved alle instituttene, selv om de nevnes mer sjelden i selvevalueringene. Dette er sannsynligvis en effekt av at dette er en type tiltak som har funnets svært lenge, slik at mange kanskje ikke tenker på dem som konkrete tiltak i arbeidet med å redusere frafall. Derimot viser gjennomgangen av selvevalueringene at HF generelt har få tiltak relatert til målorientering eller yrkesretting, med unntak av språkprogrammene som har utstrakte og velfungerende praksisordninger for sine studenter.

Det er vanskelig med utgangspunkt i selvevalueringene å si hvilke tiltak som har fungert bedre enn andre. Men bare det at HF generelt har hatt høy oppmerksomhet på frafall og frafallstiltak og har arbeidet mye med å gjøre noe med problemet kan ha bidratt til å gjøre problemet noe mindre, i hvert fall mindre enn det ville ha vært dersom man ikke hadde gjort noe. Engasjement i tema i seg selv viktig (Tinto 1998, 2006), det signaliserer til studentene at de går på et fakultet som bryr seg. Det er mulig at frafallsraten i programmer ved HF ville ha vært enda høyere dersom det hadde vært satt i verk færre tiltak, eller flere av dagens tiltak ikke hadde vært gjennomført. Ut fra dette argumentet, vil arbeidet med frafallstiltak nytte fordi det bidrar til å skape en bevissthet blant både administrativt

ansatte og faglig personale som i seg kan bidra til at færre studenter velger å forlate lærestedet eller programmet.

Utfordringen med høyt frafall, som var utgangspunktet for dette oppdraget kan ha flere ulike forklaringer. Det er ikke mulig å si at frafallet bare henger sammen med de studentene man tar opp, det er også mulig at dette er strukturelt. Studiene som HF tilbyr er studier som mange kanskje har som hobby, og dermed rekrutterer man studenter på et litt annet grunnlag, eller etter en litt annen logikk enn fakulteter som tilbyr mer profesjonsrettet utdanning. Det er jo tenkelig at studieprogrammodellen som ble introdusert i forbindelse med innføringen av Kvalitetsreformen ikke fungerer så godt for et fakultet som HF, som har mange små fag og et svært variert studietilbud.

Det er mulig at man derfor skulle ha strukturert studiene på en annen måte, og at det kanskje kunne ha hatt positive effekter på gjennomføringen. Samtidig er det viktig at studentene møter det faget de kom for å studere tidlig i studiet, slik at det ikke også kan være risiko for at det å innføre en rekke felles innføringsemner som kan favne flere programmer ville kunne virke mot sin hensikt.

De seneste årene har HF-klemma være mye diskutert, at humaniorafag er i en vanskelig økonomisk situasjon med for store studieporteføljer, mange små fag med få studenter og høyt frafall. HF-klemma er en reell utfordring for fakultetet, både nå og i fremtiden. Men det er også mulig at problemene som HF opplever delvis er strukturelt betinget, ved at måten universitetene finansieres på og hvordan HF er organisert, ikke fungerer godt sammen. Som fakultet tilbyr HF mange små fag, som dermed ikke har mulighet til å bygge opp store robuste fagmiljøer. Dagens finansieringssystem er dårlig tilpasset humanioras struktur med småfag.

Referanser

- Astin, A. W. (1975) *Preventing students from dropping out*. San Francisco: Jossey-Bass.
- Braxton, J. M. (Ed.) (2000): *Reworking the student departure puzzle*. Nashville: Vanderbilt University Press.
- Braxton, J. M. & L. A. Lien (2000): The viability of academic integration as a central construct in Tinto's interactionist theory of college student departure, in: J. M. Braxton (Ed.) *Reworking the student departure puzzle*. Nashville: Vanderbilt University Press, 11-28.
- Braxton, J. M., A. V. S. Sullivan & R. M. J. Johnson (1997): Appraising Tinto's theory of college student departure, in: J. C. Smart (Ed.) *Higher education: Handbook of theory and research*, vol. XII (New York: Agathon Press), 107-164.
- Frølich, N., E. Waagene & P.O. Aamodt (2010): *Gamle spillere – nye regler: Samspillet mellom etterspørsel og tilbud av høyere utdanning: Søkning til høyere utdanning og lærestedenes utdanningsprofil etter Kvalitetsreformen*. Rapport 43/2010, Oslo: NIFU
- Hansen, H. S (2009): *Studentfravall ved Det humanistiske- og det samfunnsvitenskapelige fakultet, Universitetet i Oslo. En undersøkelse av 8 studieprogram*, Studieavdelingen, UiO. Oslo: Universitetet i Oslo. Tilgjengelig på nettet: http://www.uio.no/for-ansatte/arbeidsstotte/sta/undersokelser/studielop/pilot/frafall_061009.pdf
- Hansen, H. S & H. Christophersen (2011): *Studieløp og mobilitet – en undersøkelse blant bachelorstudenter ved Universitetet i Oslo*. Studieavdelingen, UiO, rapport 1. Oslo: Universitetet i Oslo Tilgjengelig på nettet: <http://www.uio.no/for-ansatte/arbeidsstotte/sta/undersokelser/studielop/rapport/Studielop-og-mobilitet-2011.pdf>
- Hovdhaugen, E. (2012): *Leaving early: Individual, institutional and system perspectives on why Norwegian students leave their higher education institution before degree completion*. PhD-dissertation, Sociology, Faculty of Social Science, University of Oslo. Oslo: University of Oslo
- Hovdhaugen, E. (2009): Transfer and dropout: different forms of student departure in Norway *Studies in Higher Education* 34 (1) pp. 1-17
- Hovdhaugen, E. (2006): *Frafall etter kvalitetsreformen ved Det historisk-filosofiske fakultet, NTNU* Arbeidsnotat 46/2006 Oslo: NIFU STEP
- Hovdhaugen, E., H. Høst, A. Skålholt, P.O. Aamodt & S. Skule (2013): *Videregående opplæring – tilstrekkelig grunnlag for arbeid og videre studier?* Rapport 50/2013. Oslo: NIFU.
- Hovdhaugen, E., N. Frølich & P. O. Aamodt (2013): Informing institutional management: Institutional strategies and student retention. *European Journal of Education*, 48(1), pp. 165-177
- Hovdhaugen, E. & T.C. Carlsten (2013): *Studiegjennomstrømning og studiekvalitet ved Universitetet for miljø- og biovitenskap: Fokusgruppeintervjuer og statistiske analyser*. Rapport 39/2013, Oslo: NIFU
- Hovdhaugen, E., N. Frølich & P. O. Aamodt (2008): *Finnes det en "universalmedisin" mot frafall? En analyse av universitetenes holdning til og tiltak mot frafall blant studenter*. Rapport 9/2008 Oslo: NIFU STEP
- Hovdhaugen, E., og P.O. Aamodt (2006): *Studiefravall og studiestabilitet* Delrapport 3, Evaluering av Kvalitetsreformen, Oslo: Norges forskningsråd/ Rokkansenteret/ NIFU STEP

- Hovdhaugen, E. & P. O. Aamodt (2005): *Frafall fra universitetet. En undersøkelse av frafall og fullføring blant førstegangsregistrerte studenter ved Universitetet i Bergen, Universitetet i Oslo og NTNU høsten 1999*. Arbeidsnotat 13/2005, Oslo: NIFU STEP
- Longden, B. (2004): Interpreting student early departure from higher education through the lens of cultural capital. *Tertiary Education and Management*, 10(2), 121-138.
- Mastekaasa, A. & M. N. Hansen (2005) Frafall i høyere utdanning: Hvilken betydning har sosial bakgrunn? In: *Utdanning 2005 - deltakelse og kompetanse*. Statistiske analyser 74. Oslo: Statistisk sentralbyrå.
- NOU 2008:3 (2008): *Sett under ett. Ny struktur i høyere utdanning*. Utredning fra et offentlig utvalg oppnevnt av regjeringen 24. mai 2006 (Stjernø-utvalget). Avgitt til Kunnskapsdepartementet 22. januar 2008. Oslo: Kunnskapsdepartementet
- Næss, T. (2003): *Studieprogresjon, studieeffektivitet og frafall ved de frie fagstudiene ved universitetene*. Rapport 16/2003. Oslo: NIFU
- Næss, T., T. Thune, L.A.Støren & A. Vabø (2012): *Samarbeid med arbeidslivet i studietiden: Omfang, typer og nytte av samarbeid*. Rapport 48/2012. Oslo: NIFU
- Ozga, J. & L. Sukhnandan (1998): Undergraduate non-completion: Developing an explanatory model. *Higher Education Quarterly*, 52(3), 316-333
- Pascarella, E. T. & P. T. Terenzini (1991): *How college affects students. Findings and insights from twenty years of research*. San Francisco: Jossey-Bass.
- Pascarella, E. T. & P. T. Terenzini (2005): *How college affects students. A third decade of research*, San Francisco: Jossey-Bass.
- Tinto, V. (1975): Dropout from higher education: A synthesis of recent research. *Review of Educational Research*, 45(1), 89-125.
- Tinto, V. (1982): Limits to theory and practice in student attrition. *Journal of Higher Education* 53(6), 687-700.
- Tinto, V. (1987): *Leaving college: Rethinking the causes and cures of student attrition*. Chicago: University of Chicago Press.
- Tinto, V. (1993): *Leaving college: Rethinking the causes and cures of student attrition* (2nd edn) Chicago: University of Chicago Press.
- Tinto, V. (1998): Colleges as Communities: Taking Research on Student Persistence Seriously. *The Review of Higher Education*, 21(2), 167-177
- Tinto, V. (2006): Research and Practice of Student Retention: What Next? *College Student Retention: Research, Theory, and Practice* 8(1), 1-20
- Thomas, L. & E. Hovdhaugen (2014, forthcoming): Complexities and Challenges of Researching Student Completion and Non-completion of HE Programmes in Europe: a comparative analysis between England and Norway. *European Journal of Education*, 49(4). DOI: 10.1111/ejed.12093
- Vabø, A. & R. L. Sweetman (2011): *Praksisorienterte studietilbud: Eksempler fra ingeniørutdanning, markedsføringsfag, humanistiske fag og samfunnsvitenskapelige fag*. Rapport 3/2011. Oslo: NIFU.
- Vabø, A. (2002): *Mytedannelser i endringsprosesser i akademiske institusjoner*. Doctoral Dissertation. Rokkansenteret, rapport 1/2002. Bergen: Universitetet i Bergen.

Vabø, A. (2011): Humanister i det nye arbeidslivet. *Forskningspolitik* 3/2011, pp. 10-11

Yorke, M. (1999): *Leaving early: Undergraduate non-completion in higher education*. London: Falmer Press.

Yorke, M. & B. Longden (Eds.) (2004): *Retention and student success in higher education*. Maidenhead: Open University Press.

Aamodt, P. O. (2001): Studiegjennomføring og studiefravall: En statistisk oversikt. Rapport 14/2001 Oslo: NIFU.

Aamodt, P. O. & E. Hovdhaugen (2011): *Frafall og gjennomføring i lavere grads studier før og etter kvalitetsreformen. En sammenlikning mellom begynnerkullene fra 1999, 2003 og 2005*. Rapport 38/2011, Oslo: NIFU

Vedlegg: oversikt over tiltak

	Strukturering & formalisering	Progresjon & mestring	Pedagogiske tiltak	Sosialisering	Målorientering
HF	Årsenheter	E-post til studenter med lav progresjon		Kursing nyansatte studieadmin i "møte med studenten"	Kompetansesamtaler
	Ansvar for program flyttet fra fakultet til institutt	MA-stud må søke institutt om ekstra semester om ikke oppgave er levert til normert tid.		Satsing på fadderuke	
	Stramme inn permisjonsreglene	Krav til oppfølging av MA-studenter			
	Seminar for adm ansatte i førstelinje	Tilbud om faglig veiledning til 2.semester studenter			
	Nye, mer robuste MA-programmer	Klarere anbefaling om valg av 40-gruppe for BA			
		Obligatorisk veiledningsamtale for forsinkede MA-stud			
Institutt for arkeologi, konservering og historie (IAKH)		Studiemonitor, for å gi bedre oversikt over studenters progresjon		Programstudenter kan søke midlert til arrangementer	
		Historiementor, nyutdannede eller snart ferdige MA følger opp BA-studenter		Hyttetur for alle nye studenter på årsenhet/program Historie	

	Strukturering & formalisering	Progresjon & mestring	Pedagogiske tiltak	Sosialisering	Målorientering
Institutt for filosofi, ide- og kunsthistorie og klassiske språk (IFIKK)	Oppfølging av ikke møtte til førstesemestersamtale - kan luke ut studenter som aldri begynte på programmet	Endring av navn på program & endring av struktur	40-gruppen på ANT utvides til 60 sp for å gi studentene undervisningskomp for antikkens kultur i vgs - men PPU tilbyr ikke fagdidaktikk for dette	Ludus-seminar (faglig-sosialt)	
	Endring av innhold i filosofi exfac, nytt 10-poengsemne i logikk	Tilbud om førstesemestersamtale	Kollokvi gruppe på gresk & latin	Felles emner første studieår for å skape god kullfølelse	
	Nytt emne, 20 sp, skriving av lenger oppgave	Innkalling til førstesemestersamtale	Utvidet kollokvietilbud på innføring i gresk og innføring i latin	Satsing på mottaksuken	
	Innfører obligatorisk metodeemne	Mentorordning for BAstudenter, med lektor	Nytt innføringsemne: "introduksjon til klassisk filologi for kultur- og historiestudenter"		
	Mer obligatoriske emner i kunshistorie, samle epokeundervisningen	Tettere samarbeid, programkonsulent og fagutvalg	Tilbud om eksamensforberedelser, innføring av konteeksamen		
	Obligatorisk emne "Kunsthistorisk teori og metode"	Info-møte om valg av 40-gruppe	Økt satsning på informasjon til nyansatte gruppelærere		
	Gjennomgang av emneporteføljen, mer langsiktig undervisningsplan	Mentorordning MA-studenter, tidlig kontakt med vitenskapelig ansatt	Grundige skriftlige tilbakemeldinger på skriftlige oppgaver stud leverer på innføringsemne		

	Strukturering & formalisering	Progresjon & mestring	Pedagogiske tiltak	Sosialisering	Målorientering
	Opprettelse av "kunsthistorie exfac"	Studiemonitor, for å gi bedre oversikt over studenters progresjon	Podcasting av forelesninger		
	Styrking av skrivetrening	Oppfølging av studenter med sykemelding	Styrking av gruppeundervisning i logikkemne		
	Innføring av helt fast studieløp på kunsthistorie årsenhet	Studenter som har mistet studieretten på MA en gang og fått nytt opptak følges opp spesielt	Evaluering av kollokvietilbud		
	Redusere opptak i vårsemesteret på Filosofi MA		Lektor overtar gruppeundervisning		
	Strammere opplegg på kurset "klassisk forskningsseminar"		innføring av elektronisk WIKI		
	Filosofi MA: prosjektbeskrivelse første semester		Økt bruk av eksamensformer som gir stor grad av skrivetrening		
	Obligatorisk fremleggingsseminar på MA i 3. sem		Obligatorisk fremmøte på innføringsemner		
			Kunsthistorie MA: emne med veiledet lesing		

	Strukturering & formalisering	Progresjon & mestring	Pedagogiske tiltak	Sosialisering	Målorientering
Institutt for kulturstudier og orientalske språk (IKOS)	Opprette årsenhet, Arkivkunnskap (endret fra 40-60 sp), Religionshistorie	Førsteårsstudenter tilbys veiledningssamtale	Podcasting av forelesninger	Studiekonsulent innkaller til infomøte om faglig/sosiale midler	Asian Internship: Learning and Practice
	Blokkundervisning Arkivkunnskap	Grunnleggende studieteknikk, i form av "matnyttige mandager", en form for lunsjseminar	Signaturemner: "Ned med dikatorene! Hvordan forstå det nye Midtøsten". "Før Kina overtar verden - kontraster i en kommende supermakt", "Hva er fundamentalism?" - kjente/gode forelesere	Obligatorisk gruppeoppgave	Workshop med tidligere studenter som nå er i arbeid - forberedelse til arbeidsliv
	Endring i programtilbud, nye studieretninger: Midtøstenstudier med arabisk/hebraisk/persisk/tyrkisk	Seminar/idéutveksling blant språklærere ved IKOS	Arabisk: digitale læringsformer, interaktive websider	Velkomstseminar for nye MA-studenter	Workshop i samarbeid med karrieresenteret (CV-skriving, jobbsøknad etc)
	Endring i programtilbud, nye studieretninger: Sørøstasia områdestudier, Sørøstasia-studier med hindi/sanskrit	Individuelle samtaler med studenter på emne med svak gjennomføring (REL1001)	En tydelig hovedlærer står for majoriteten av forelesningene		Etablere alumniforening
	Endring i programtilbud, nye studieretninger: Kinesisk med Kina-studier, Japansk med Japan-studier	Oppfølging av programstudenter, organisere egne seminargrupper for disse i et stort emne	Heldagsseminar i starten av semesteret med "smakebitforelesning" (obligatorisk fremmøte)		

	Strukturering & formalisering	Progresjon & mestring	Pedagogiske tiltak	Sosialisering	Målorientering
	Endret rekkefølge på innføringsemnene for å hjelpe språkstudentene i gang.	Individuell veiledning av kvalifiseringsoppgaven	Alle fagets lærere bidrar med forelesning, innføringsemne første semester		
	Innførte kurset "Grunnleggende grammatikk" fordi studenter mangler slik kunnskap fra vgo	Obligatoriske seminarer på innføringsemner	Minst en obligatorisk gruppeoppgave på obligatoriske emner; for å gi samarbeidserfaring og bere studiemiljø		
	Redusere mange studieretninger til en bredere	Skrivekurs i akademisk engelsk for studenter ved engelske studieretninger	Trening i muntlig presentasjon ved at en evaluering erstattes med muntlig prøveform		
	Nye studieretninger på MA, konsolidere	Underveisevaluering av MAoppgaveemne	Skrivekurs for alle MA-studenter		
	Nedleggelse av studieretninger som rekrutterer dårlig, opprettelse av nye	Alle studietilbud legger til rette for utenlandsopphold	Tildelt veileder tar initiativ til første møte		
		Alle studenter må levere prosjektskisse for MA-oppgave (til gitt tidspunkt)			

	Strukturering & formalisering	Progresjon & mestring	Pedagogiske tiltak	Sosialisering	Målorientering
Institutt for lingvistiske og nordiske studier (ILN)	Justering av emne-portefølje, bredere emner.	Veiledningssamtale for 2. sem studenter på BA	Ekstra nynorsk-kurs		Informasjon om MA-muligheter for BA-studenter
	Forenklet struktur i studieløpene		Mentor-ordning for gruppelærere på begynneremne		
	Oppretting av sekke-emner, slik at emneporteføljen blir mer forusigbar		Gruppeveiledning på masteroppgave, i tillegg til individuell veiledning		

	Strukturering & formalisering	Progresjon & mestring	Pedagogiske tiltak	Sosialisering	Målorientering
Institutt for litteratur, områdestudier og europeiske språk (ILOS)	Opprette/økt årsheter, redusere antall plasser på BA	Info-møte per studieretning, 2. sem, om valg av fordypning, jobb	Inndeling i grupper etter studieretning på exfac	Fadderordning	Info-møte per studieretning, 2. sem, om valg av fordypning, jobb
	Adm ansvar for studieretninger overført fra programkonsulent til studiekonsulent	Kurs i studieteknikk som del av exfac	Mer undervisning i første semester	Opprettet studentforeningen "English Master Society" som arr treff for MA-stud	
	Nytt program, som erstattet tre programmer (konsolidering)	Førstesemesterstudenter tilbys samtale m studiekonsulent	Mer smågruppe-undervisning i stedet for forelesning		
	Revidere exfac	Studieadm veiledningssamtale for MA-stud			
	Opprettet større innføringsemne	Må søke om ekstra sem utover normal progresjon i MA			
	Endre struktur i program, flytte vanskelige litteraturkurs til senere i studieløp				

	Strukturering & formalisering	Progresjon & mestring	Pedagogiske tiltak	Sosialisering	Målorientering
Institutt for medier og kommunikasjon (IMK)	Endre studieløp	Info-møte før emnevalg i 3. sem (40-gruppe)	Nye kollokvierom	Fadderuke	Studentskygger: student følger en medieviter på jobb en dag
	Opprette årsenhet	Åpen dag hos studieadmin juni/des hvert år, samtale til de som møter opp		Nye kollokvierom, skaper tilhørighet til miljøet	Arbeidslivsrelevante emner i BA-graden
		Obligatorisk presentasjonsseminar på MA		Hyttetur, første semester	
Institutt for musikkvitenskap (IMV)	Innføring av skolefag nr 2	BA-oppgave fjernet	Får tildelt veileder i første sem på MA	huskonsert på kveldstid	
	Revidert BA		Inspirasjons- og oppfølgingsseminar, 3. sem		
	Eksternt panel går igjennom BA				
	Tydligere struktur i MA				
	Eksternt panel går igjennom MA				

Nordisk institutt for studier av
innovasjon, forskning og utdanning

Nordic Institute for Studies in
Innovation, Research and Education

www.nifu.no